

C3800 Materiály pro konzervaci a restaurování

Mgr. Gabriela Vyskočilová

gabriela.vyskocilova@mail.muni.cz

Kancelář: A12/309

Předměty kulturního dědictví

- Architektonické památky
- Díla sochařská, malířská a grafická (volné umění)
- Umělecké předměty denní potřeby (užité umění)
- Výrobky lidových řemesel
- Písemné památky
- Archeologické nálezy
- Technické památky
- A mnoho jiných

Stav „sbírkových“ předmětů

- **Sbírkové předměty mohou být vytvořeny prakticky z libovolných materiálů**
- **Materiály, ze kterých jsou zhotoveny, jsou více nebo méně narušeny nebo změněny.**
- **Proces lze označit za stárnutí – stárnutí je neodvratitelné. Je možné ho zpomalit a materiál uchovat v co nejlepším stavu s minimem zásahů do jeho autenticity – cíl konzervátorů (především preventivní konzervace)**
- **Celistvost a neporušenost se velmi liší v závislosti na**
 - Materiálu a jeho vlastnostech (rekrytalizace skla, depolymerace)
 - Působení vnějších vlivů (světlo, vlhkost, teplota, eroze)
 - Životním příběhu
 - Antropogenní vlivy

Terminologie

Restaurování a konzervace

- činnosti, které se konají za účelem odvrácení dalšího poškozování, chátrání sbírkových předmětů a památek a vytvoření podmínek pro jejich dlouhodobé zachování.

Restaurování (z lat. „*restauratio*“ – *obnovení*)

všechny druhy prací, zaměřené jak na zachování díla či památky, tak i na maximálně možné zohlednění jejího původního vzhledu

- Interpretuje celistvost-integritu předmětu
- Hlavním cílem je dosažení srozumitelnosti
- V určité míře dochází k obnovení původní funkčnosti-účinnosti předmětu (estetická, technická, hudební aj.)
- Zahrnuje doplňování chybějících či silně poškozených prvků, omezujících srozumitelnost

Konzervování/konzervace (z lat. „*conservatio*“ - zachování)

- Zastřešující výraz pro preventivní a sanační konzervaci i restaurování
- Zahrnuje veškerou péči o předměty kulturního dědictví za účelem zachování jejich komplexnosti. Ochrana, uchování památky, sbírkového předmětu ve stavu, ve kterém se památka dochovala s pozdějšími historickými opravami.
- Nedílnou součástí je průzkum

Preventivní konzervace – soubor opatření s cílem zpomalit poškozování a minimalizace všech rizikových faktorů

- Optimalizace podmínek uložení, prezentování a manipulaci (ochranu před působením záření, polutantů ve vzduchu i ve vodě, zabránit biologickému narušování objektů)
- **Týká se všech muzejních pracovníků!**

Sanační konzervace – zachovat vnější vzhled památky a původní materiál

- upřednostňovány technologie vedoucí k minimálnímu narušení komplexní hodnoty předmětu; záměna materiálu (zhotovení makety, apod.) vede ke ztrátě technologických zvláštností tvorby daného objektu, charakterizujících původnost a individualitu techniky, kterou použil autor díla při jeho tvorbě
- **Stabilizace fyzického stavu (přímý zásah)**

Průzkum – cílem je

- identifikace předmětu kulturního dědictví, včetně prostředí kde se nachází
- zjištění všech dostupných informací o něm, včetně stanovení jeho stavu
 - Chemické složení
 - Technologie výroby
 - Přehled předešlých zákroků
 - Rozsah a příčiny poškození
 - Datace
- Na základě průzkum se stanovují vhodné postupy a opatření

Předmět kulturního dědictví - věc movitá či nemovitá, přírodnina či lidský výtvar, významná pro pochopení vývoje přírody i lidské společnosti a uchování paměti. Je proto určena k trvalému uchování pro budoucí generace

Sbírkový předmět - věc movitá či nemovitá, přírodnina či lidský výtvar, která je součástí sbírky muzejní povahy zapsané v CES MK ČR; součást přírodního a kulturního dědictví ČR

Celistvost-integrita předmětu - soubor materiálových, technických a estetických hodnot, které spolu historicky souvisejí. Součástí integrity tvoří také stopy související s jeho používáním či poškozením a následné úpravy významné z hlediska historie a života lidské společnosti

Kdo je konzervátor a co je jeho činností

- A day in the life – Museum Conservator (Denver art museum)

<https://www.youtube.com/watch?v=CzIL23PTbNg>

- Conservation 101: What is an art conservator

https://www.youtube.com/watch?v=TwSDX4_95X0

- Restaurování: koexistence umění a vědy

<https://www.youtube.com/watch?v=Cdxle5A0XGw>

Konzervátor-restaurátor je

- vzdělaný, kvalifikovaný a zkušený profesionál schopný provádět komplexní zásahy na předmětech kulturního dědictví při **dodržování zásad Dokumentu o profesi konzervátora-restaurátora**

Vzdělání konzervátora-restaurátora

- Absolvent odpovídajícího magisterského studia nebo uznaného ekvivalentu
- Součástí vzdělání je teoretická výuka i odborná praxe, vedoucí k rozvoji schopnosti řešit problémy konzervace systematickým přístupem, užitím průzkumu a výzkumu a kritickou interpretací výsledků
- **Od počátku vzdělávání musí být studenti vedeni k pochopení skutečnosti, že každý předmět je jedinečný**

Studium by mělo zahrnovat

- **Etické principy konzervace**
- Historie konzervování a restaurování
- **Přírodní vědy** (chemie, fyzika, biologie aj.) a jejich aplikace
- **Společenské vědy** (muzeologie, dějiny umění, archeologie aj.) a jejich aplikace
- **Historie materiálů a technik, technologií a výrobních procesů**
- **Identifikace a studium degradačních procesů**
- **Metody dokumentace** (fotodokumentace, konzervátorská zpráva)
- **Průzkum a jeho interpretace**
- **Teorie, metody, techniky a materiály preventivní a sanační konzervace**
- Reprodukční techniky
- Právní problematika, management
- Bezpečnost a ochrana zdraví při práci, ochrana životního prostředí

Činnost konzervátora-restaurátora

- **Podílí se na všech činnostech muzea týkajících se ochrany předmětů;** podílí se na rozhodování o podmínkách deponování, prezentování, transportu, studování – zachovat dobrý fyzický stav
- Řídí se standardními vědeckými postupy – výzkum pramenů, analýza, interpretace – získání nových vědeckých poznatků a uchování pro budoucnost
- **Konzervace** (sanační, preventivní, restaurování) – nedílnou součástí je průzkum
- **Průzkum** – úvodní krok k získání informací o předmětu; **interdisciplinární** (humanitní i přírodovědný); struktura, materiál, výroba, rozsah a příčiny degradace, změny, nánosy, ztráty
- **Dokumentace** – foto, obrazová a textová, doplněná o odebrané vzorky – trvale uložena
- **Vyhodnocení** výsledků průzkumů a návrh postupu konzervace

Etický kodex

1. K-R přistupuje ke každému předmětu dle zásad kodexu
2. **K-R respektuje komplexní hodnotu předmětu**
3. **K-R má právo odmítnout požadovaný zásah, o kterém se domnívá, že je v rozporu s kodexem**
4. **K-R se musí snažit o rozšiřování svých znalostí a dovedností a zvyšovat kvalitu své práce**
5. K-R pracuje přímo s předměty a je zodpovědný vlastníkovvi a celé společnosti
6. K-R má povinnost předložit vlastníkovvi všechny možnosti konzervace a obhájit zvolený postup
7. **K-R nesmí zatajovat informace o způsobu a rozsahu konzervace**
8. **K-R při rozhodování nesmí opomenout žádný prostředek a nástroj preventivní konzervace**
9. K-R je povinen odstoupit, pokud by zásah poškodil autenticitu; doporučit jiný postup (např. kopie)

10. K-R může odstranit část materiálu jen pro zlepšení srozumitelnost či ochrany; odstraněné části dokumentovány a případně konzervovány a uloženy
- 11. K-R usiluje o maximální srozumitelnost a trvanlivost dokumentace;**
12. K-R je vázán mlčenlivostí v případě informací, které by mohly ohrozit bezpečnost předmětu; nesmí zamlčet nezvratně podložené pochybení
13. K-R má povinnost poskytnout veškerou možnou pomoc při záchraně v krizových situacích
- 14. Konzervace je interdisciplinární obor, proto je nezbytná spolupráce s odborníky z jiných oborů!**
15. K-R přispívá k rozvoji profese sdílením zkušeností a získaných informací

Základní požadavky při konzervování-restaurování

- Zachování komplexní hodnoty
- **Reversibilita** a rozpoznatelnost zásahu
- Zásahy prováděny jen na základě **známých faktů**, ne jen předpokladů
- Používání **ověřených** a trvale odstranitelných materiálů
- **Minimalizace** zásahů
- Konzervace odstraněných částí a jejich zachování
- Pečlivá **dokumentace**

Co vše obnáší K-R práce

Vstupní průzkum

- 1) materiálový a technologický, většinou nedestruktivní metody analýzy
- 2) Popis předmětu – název, datace, materiál, rozměry, značky, popisky
- 3) Stav předmětu – rozsah poškození, určení
- 4) Důkazy předchozího ošetření

Konzervátorský záměr

- 1) Reflektuje veškeré záměry průzkumu
- 2) Plán zásahů (ošetření) včetně alternativ
- 3) Návrh na rozšířený průzkum – podrobné materiálové analýzy
- 4) Etapizace kroků
- 5) Navrhované konzervátorské prostředky včetně charakteristik
- 6) Popis výhod a rizik navrhovaných postupů a prostředků
- 7) Doporučení pro zajištění vhodných podmínek uložení a transportu (preventivní)
- 8) Návrh ceny

Dokumentace obsahuje

- 1) Zprávu o průzkumu a ko-re záměr
- 2) Popis skutečně použitých postupů
- 3) Použité prostředky a materiály
- 4) Interpretace materiálového složení
- 5) Materiály odebrané během zásahu a jejich uložení
- 6) Nově zjištěné informace
- 7) Změny vzniklé během ošetření – popis stavu po
- 8) Fotodokumentace průběhu a po
- 9) Jména spolupracovníků
- 10) Doporučení pro uložení a zacházení
- 11) Shrnutí, závěr, vyhodnocení

Materiály ke ko-re

- 1) Rozpouštědla a lepidla
- 2) Sklo, smalt, keramika, kámen
- 3) Kostí, kůže a textil
- 4) Dřevo
- 5) Měď a její slitiny
- 6) Cín a olovo
- 7) Stříbro, zlato
- 8) Železo, ocel, litina

Chemické materiály, technologie a jejich použití v restaurátorství a konzervování historických a kulturních památek jsou velmi různorodé a zahrnují **všechny třídy organických a anorganických látek**

Odkazy a zdroje

- Komise konzervátorů-restaurátorů AMG; Dokument o profesi konzervátora-restaurátora: www.amg.cz
- Památková péče – MK ČR; Dokumentace restaurování: www.mkcr.cz
- E.C.C.O. – Evropská konfederace konzervátorských svazů; ECCO Professional Guidelines: www.ecco-eu.org
- The V&A Conservation Department "Ethics Checklist 2004" : www.vam.ac.uk/res_cons/conservation/advice/policies/index.html
- Metodické centrum konzervace Technického muzea v Brně; www.mck.technicalmuseum.cz
- Nikitin, M. K.; Melnikova, E.P.: Chemie v konzervátorské a restaurátorské praxi, 2003
- Zelinger, J., Šimůnková, E., Kotlík, P.: Chemie v práci konzervátora a restaurátora, 1982
- Kopecká, I., Svobodová, E.: Metody průzkumu historických materiálů, 2019